

Громадська Думка

ПЕРЕДПЛАТА:

(Ціна 1. прих. в таборі 4 ф.)
" " поза таб. 5 ф.)
На місяць в таборі . . . 30 ф.
" " поза таб. . . 40 ф.
На 3 місяці в таборі . . . 90 ф.
" " поза таб. 1 м. 20 ф.

ЧАСОПИСЬ ПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ у ВЕЦЛЯРІ.

ВИХОДИТЬ ЩО ЧЕТВЕРГА Й ЩО НЕДІЛІ.

АДРЕСА:

Ukrainischer
Unterrichts-Ausschuss
Lagerzeitung
— in Wetzlar. —

Видає „Видавниче Товариство імені В. Гринченка“.

Ч. 76. (123).

Неділя, 4. листопаду 1917.

Рік III.

Сьомого листопаду.

В життю народів бувають хвили, які звертають на себе особливу увагу через те, що тоді сталось щось незвичайного, щось такого, що дало важні наслідки в розвою сього чи инчого народу.

Такою хвилею в історії нашого народу буде раз на все хвиля, коли в нас на Україні зачався політичний рух, наслідком якого було повстання Центральної Ради в Києві і Генерального Секретаріату.

Такі незвичайні хвилі бувають і в історії поодиноких країн, городів чи сел.

І от і наша Українська Громада пережила таку хвилю.

Дня 7. листопаду с. р. буде як-раз рік, коли така незвичайна хвиля перейшла в наші громаді. Се було тоді, як зібралась Установча Рада і уложила конституцію для нашої Української Громади у Вецлярі. Хвиля дійсно незвичайна, бо відтоді наша громада почала жити своїм життям. Вона вибрала у себе свій парламент— Народну Раду і своє правительсьтво—Генеральну Старшину. А сього було дуже багато.

Немов би передчуваючи українську революцію, яка поставила Центральну Раду і Генеральний Секретаріат, ми у себе кілька місяців передтим добились того, що після сталось на Україні.

Наша Народна Рада—се те для нашої громади, що для центральної України Центральна Рада, і наша Генеральна Старшина се таке правительсьтво для нашої громади, як Генеральний Секретаріат у Києві.

І коли наша Україна може величатись тим, що вона поставила у себе свої влади, то і нашої маленькій громаді можна повелічатись тим, що і вона у себе щось подібного потрафила зробити.

Правда, наші шляхи неоднакові. Там у Києві йдуть широкими шляхами, ми тут маленькою стежечкою, але се стежечка провадить до тієї самої цілі і вона зійдесть ся з широким шляхом.

А сей шлях запровадив український народ вже до автономної України і шлях цей ще

не скінчився, ба—він іде аж до самостійної України.

Тай ще ми можемо тішити ся з того, що ми тут в нашої громаді, перейшовши стежечку самостійного життя, показали, що ми потрафимо самостійно управляти собою.

Ми показали разом з тим, що вміємо пошанувати владу, яка виїшла від нас.

Се не те, що давня московська влада, що тяжила над нами. Наша Народна Рада і Генеральна Старшина—се наші влади, що ми їх самі собі поставили. Вони є наші, і ми їх навчилися шанувати.

А се може бути запорукою, що, коли ми вернемось на Україну та подивимось на Київ і там побачим наші Українські влади, то ми і їх будемо вміти шанувати.

І тут ціла вага дня 7. листопаду 1916. р. Перейшовши тут школу, ми вернемо ся на Україну з тим почуттям, що організація є конечно потрібна, і що коли ми будемо організовані, то ми потрафимо самі господарювати у своїм краю—державі, не шукаючи опіки чи помочи ні у Москві, ні у Ляпні.

T.

Гей, вставайте!

Гей, вставайте, прокидайтесь
Зі сну вікового,
Не марнуйте, не теряйте
Часу дорогого!

Он зірниця вже підбилась
І кругом світає;
Вже схід сонця червоніє,
Темрава зникає.

Сором спати в сю годину...
Гей, брати, вставайте!
Час до праці... годі спати!
День настав,—погляньте.

Уже сонечко зходить,
Мраку розганяє,
І промінням животворним
Землю обливає.

Гей, скоріше, браття милі,
Очі проминайте
І до спільної роботи
В добрий час ставайте!

„Куй залізо, як гаряче“,—
Кажуть старі люде,—
То-ж вставайте,—хто не встане,
Жалкувати буде!

Их. Плавко.

З Г А З Е Т.

Політичні вороги.

„Нова Рада“, ч. 101, з 30. липня (ст. ст.) 1917 р., у вступній статті п. в. „Український рух і темні сили“ стверджує факт ворожості до українського руху, як такого, з боку російських чорносотенних і демократичних кругів. Головні напади їх та провокаційна робота темних сил направлені не тільки проти української війська, а таксамо й проти всього того, що зміцнює й поширює український рух. Темні й алі сили, що пробують ще спинити український рух, допровадили свою роботу до розстрілу Богданівців і далі всіма засобами силкують ся ворожо настроювати людність проти українства, називаючи український рух „австрійською“ та „німецькою“ інтригою.

Про цю роботу „Нова Рада“ пише:

Всіма силами наші вороги будуть і плекають ненависть до Українців, допускають ся наклепів та нацькування, і нема сумніву, що стрільщина та образи богданівцям з боку кирасирів і показують, що стріляли та ображали зовсім не охоронці ладу й дисципліни, а розпропагандовані чужою агітацією політичні вороги. Потрохи серед війська й громадянства російського ширить ся непомітно ненависть до українського національного руху, при чому в першу чергу підкреслюють ся, що український рух—ворожий до Росії, що причини заклоту й безладдя—в Українцях...

Далі в статті говорять ся:

„Все це показує, що українсько-російські відносини ступають на шлях небезпечний, що Українці й Росіяне розбивають ся на два ворожі табори, які один одному ніяк не вряті і ладні в кожному вчинкові бачити тільки лиху думку, тільки лихий намір та захватні й нечесні заходи.“

З приводу тих закидів, що деякі Українці розвивають діяльність не для своєї народної справи, а для інтересу чужих держав, „Нова Рада“ зазначає: „ми все-таки цьому не віримо“, і далі говорять:

„Для прикладу згадаємо про „Союз визволення України“, од якого у свій час обмежували ся українські відповідальні круги, і якому й до цього часу не подає приятельської руки в Україні, хоч цей „Союз“ і змінив позицію що до війни та взагалі

робить чимало такого, що заслуговує на певне признання й позитивну оцінку“.

Вкінці зазначають ся:

„Представники революційної демократії та чорносотенна й поступова преса засвоїли собі один погляд, один тон що до українських справ.“

Себто тон безоглядної ворожості.

* * *

В ч. 107. „Новой Ради“, за 6. серпня (ст. ст.) 1917 р., в статті „Знов „пруські марки“ знаходимо різку відповідь на силкування ворогів українства провадити боротьбу з ним старими методами царизму. З приводу закидів Українцям про „австрійську інтригу“ та „пруські марки“ газета говорить, що подібні методи опшамовування своїх противників з боку злісних сил імперіалістичної Росії не нові:

„В найновішій історії Росії таких прикладів маємо досить. Згадаймо тільки ті „японські мільони“, за які ніби-то зроблено революцію 1906. року; згадаймо ті „фінляндські марки“, за які ніби-то куплено спочуття російської поступової преси; згадаймо й ті немнучі „европейські денги“, які всюди плутають ся, всіх і все мають купити, що не стоїть у таборі чорносотенців. Ці содержанці й запроданці, що тільки й живили за темні гроші департаменту поліції, що обіруч черпали з репшального фонду, всі оті Маркови та Дубровини, двохголови орлята та Куделенчихи—вони з власного досвіду иншої роботи, як роботи за гроші, собі й уявити не можуть і, знеславлені самі, силкують ся ворогів своїх знеславити як-раз тим, на чому сами полекли ся“.

B. G.

Подаємо нашим читачам цікаву промову із засідань Української Центральної Ради (шоста сесія, вечірнє засідання 7. серпня) в справі „інструкції“, що передруковуємо зі звітномлення київської „Новой Ради“, ч. 109, за 9. серпня (ст. ст.) 1917 р., яке редакція „Громадської Думки“ тільки що одержала:

Промова Григорієва.

Григорієв думає, що держава не повинна бути для соціалістів якимсь фетишем. Не народ для держави, а держава для народу. Держава повинна служити інтересам народу, коли ж вона не задовольняє цілї вимоги, то вона і непотрібна. Національний наш конгрес зробив велику помилку тим, що задавав голос

самостійників, збештав їхню ідею і, вирішивши наперед волю народу українського, став на шлях федерації, рішуче відкинувши думку про самостійність. Треба хоч тепер дати волю агітації всім напрямкам української думки, бо цим предришенням волі нашого народу, цю нашу довірливостю скористувались Росіяне і тепер ми мусимо боротись з ними нерівною зброєю.

Російський народ, як такий, досі ще не виявив своєї політичної думки і не може бути мови про наше довіря, чи недовіря цьому народові. Ведуть політику лише певні частини цього народу, певні партії. Їх то політику ми знаємо і тільки про довіря до них може бути мова. Нас російські партії завше закликали до довіря, але нам вони не вірили і не вірять, що показує ця сама інструкція. Щоб боротись з ними однаковою зброєю, то треба нам засвоїти собі їхню тактику. Нам не треба з ними ворогувати, але не треба також наперед висловлювати свого безумовного довіря, як ми робили досі. *Живімо як брати, але торкуймося як „кадети.“* (Оплески.)

Черетелі якось сказав, що національне самоозначення кінчається там, де починається розв'язання демократії. Це фраза гарна, але конкретний зміст в ній зовсім не великий, бо на кожному кроці до самоозначення можна висувати це „розв'язання“. Петербурзький „Союзъ раб. і солд. депутат.“ не злякався признати суверенне право кожного народу на цілковите державне відокремлення, а ми цього злякались. Нам кажуть, що „государствольды“ не вважають можливи зробити того чи цього, бо так нігде ще не робилось. А ми скажемо, що ті люди, котрі творили нові державні форми, ніколи не радялись з ученими „государствольдами“, які для нас є пророками чи оракулами. Ми хочемо творити нову форму державного життя і коли „государствольды“ не знають ще цієї нової форми, то нехай тепер візьмуть та записуть її в свої книжки. Не знати по якому підручнику учили „государствольды“ історію, бо учні ще з 1-ї класи знають, що Запоріжжя було на Катеринославщині і що це теж Україна, а юридична комісія, до всіма своїми Нольдами не знає цього! (Оплески, сміх.)

Коли б правительство не бралося вирішувати справу автономії практично, то можна було б задовольнитись принципіальним признанням автономії, але коли воно бореться за практичне вирішення, то нехай же відразу вирішує так, як нам треба. Ми не хочемо тепер

же творити автономію, ми хочемо і можемо її підготовляти всіма способами, які нам здають ся найкращими. Коли ми приймемо інструкцію, то покажемо, що ми ще не досі до політичного життя. Нам треба йти тим шляхом, котрим йшли наші учителі в цій справі,—торгувати ся. Передати інструкцію в юридичну комісію і нехай вона маринують ся там роки кілька... (гучні оплески), а Генеральний Секретаріят нехай працює тимчасом по тому статуту, який ми виробили і затвердили. Ми не відкидаємо інструкції, але вона здається нам *непідходящою*, як непідходящим здав ся тимчасовим діям наш статут.

(Промова вкривається оплесками і покликами „Слава“).

3 УКРАЇНСЬКОГО ЖИТТЯ.

Відокремлення Українців у відділи армії.

До Штокгольму доносять 27. жовтня: З Гельсінфорсу сповіщають, що між російськими військами, які стоять у Фінляндії, відбуло ся останніми днями відокремлення українських відділів як у сухопутній війську, так і на флоті. Основою до цього випадку було мабуть предложення київської Української Центральної Ради в 14. жовтня с. р., звернене до Ради робочих і салдатів в Гельсінфорсі й до Центрального комітету балтійської флотії в цій справі. У воєній пристані на кружляку „Свеборг“ повіяв від 20. жовтня жовтоблакитна українська хоругва побіч російського флягу. Другі воєні кораблі вивисили, побіч воєнного флягу, червону революційну хоругву.

[Франкф. Цайт. в 1. лист. рано.]

Виступлення кадетів з Укр. Центр. Ради.

Зі Штокгольму доносять після „Рівні“: Приналежні до кадетської партії члени Української Центральної Ради заявили своє виступлення з У. Ц. Ради на тій основі, що скликав Українського Сейму на день 6. листопаду, порішене У. Ц. Радою, противить ся приреченню, даному раніш петроградському тимчасовому правительству. Далі не можуть кадеті заявити своєї згоди в творенні окремого українського війська, яке зараз починається, та з уве-

денням української мови, як урядової на Україні. Після їх думки, рішення українського правительства взяти участь самоініційно представителством на будучій мировій конференції при переговорах—є дальший крок до свідомого розшматовання Росії.

Панам кадетам скажемо від себе: з Богом, Парасю, і без кадетів світ буде!

[Франкф. Цайт. 1. лист. рано.]

„Міря“ Росії проти України.

Петроградська телеграфічна агенція сповіщає: Наслідком стремління до відрвання від Росії, яке завжди зазначає з притиском Генеральний Секретаріят України, порішило тимчасове правительство у відплату за це насамперед відмовити всіх грошевих засобів України, які вона одержувала задля своєї управл. [Франкфур. Цайтунг в 2. лист. пол.]

Ця „міря“ російського правительства зверне Україну з дороги мирного полагодження відносин до Росії на дорогу боротьби і загострення.

Та Україна найде в себе засоби на покриття коштів адміністрації і без російського правительства—але як вона відмовить податку Росії, то побачимо, хто краще на цім вийде.

Про ці всі справи, порушені в тих трох вістях, ми поговоримо в слідуєчій ч. „Громадської Думки“. (Ред.)

Українське шкільництво.

Передрук з „Рідного Слова“. (Див. ч. 74 „Громадськ. Думки“.)

26) В с. Пирі, пинського повіту, Укр. Народ. Школа, відкрита 25. червня 1917. року. Має дві групи. Всіх учнів разом 37. Учит. Глібецький Г.

Школа присвячена імені нашого українського вченого Михайла Драгоманова.

27) В с. Бірках, ковельск. пов., Укр. Народ. Шк., відкрита 30. червня ц. р. Має дві групи. Всіх учнів 38. Учит. Гайдук Ф.

Школа присвячена імені українського гетьмана Богдана Хмельницького.

28) В с. Снігово, кобр. пов., Укр. Народ. Шк., відкрита 15. серпня ц. р. Має дві групи. Учнів разом 40. Учит. Прилученко О.

29) В с. Горках, кобр. пов., Укр. Нар., Шк., відкрита 20. серпня ц. р. Має дві групи. Всіх учнів разом 65. Учит. Кривоніг П.

30) В с. Клементово, кобр. пов., Укр. Нар. Шк., відкрита 25. серпня ц. р. Учнів 38. Учит. Сащук М.

31) В с. Осовці, кобр. пов., Укр. Нар. Шк., відкрита 29. серпня ц. р. Дві групи. Учнів 35. Учит. Майченко К.

32) В с. Гутово, кобр. пов., Укр. Народ. Шк., відкрита 30. серпня ц. р. Одна група. Всіх учнів 38. Учит. Заверюха С.

33) В с. Ветлах, ков. пов., Укр. Нар. Шк., відкрита 25. серпня ц. р. Має дві групи. Всіх учнів 70. Учит. Василенко В.

34) В с. Сварині, ков. пов., Укр. Нар. Шк., відкрита 25. серпня. Дві групи. Всіх учнів 60. Учит. Катеринок О.

35) В с. Білінек, кобр. пов., Укр. Нар. Шк., відкрита 6. вересня ц. р. Дві групи. Всіх учнів 38. Учит. Нуренко П.

36) В с. Кубликові, кобр. пов., Укр. Нар. Школа, відкрита 9. жовтня ц. р. Одна група. Учнів 38. Учит. Наумчик А., підпомагає Калдина М.

37) В с. Витарти, ков. пов., Укр. Народ. Шк., відкрита 15. серпня ц. р. Має дві групи. Всіх учнів разом 65. Учит. Привидинець П. Підпомагає Гонта.

38) В с. Рачиці, ков. пов., Укр. Нар. Шк., відкрита 10. вересня ц. р. Всіх учнів 40. Учит. Андриук С.

39) В с. Велика-Глуша, ков. пов., Укр. Народ. Шк., відкрита 10. серпня 1917. року. Має дві групи. Всіх учнів 70. Учит. Ковзолович Л. Підпомагає Миколаєнко Д.

Школа присвячена імені табору полонених Українців у Зальцвуделі (Німеччина).

40) В с. Заріччє, кобр. пов., Україн. Народ. Шк., відкрита 20. вересня ц. р. Має дві групи. Всіх учнів разом 95. Учит. Шумович Н. і Волошевич Л.

Школа присвячена імені табору полонених Українців у Раштаті (Німеччина).

41) В с. Ворокомелі, ков. пов., Укр. Народ. Шк., відкрита 14. серпня ц. р. Має дві групи. Всіх учнів 65. Учит. Аркан І.

Школа присвячена імені табору полонених Українців у Вецларі (Німеччина).

За наукою в цих вище перелічених школах наглядає учитель Василь Лобода.

Полонені слов'яне в Росії.

Цю статтю в цілості передруковуємо з київської „Нової Ради“, ч. 109, в 9. серпня (ст. ст.) с. р., в якій чітко побачать, яке гірше життя попадають ся нашим братам, полоненим Галичанам, в „матушкє Росії“. (Ред.)

Стаття добродія Петра Е. в „Н. Р.“ № 80 під заголовком: „Українці в німецькому полоні“ дала мені привід показати в листіві з оповідань наочних свідків життя полонених слов'ян в Росії.

Придивім ся, як живуть ся полоненим в російському полоні, а спеціально галицьким Українцям, подекуди навіть нині у „вільній“ Росії. Офіцери Українці в Галиччині сидять майже всі по тюрмах або на тюремному етажі в таких (мені звісних) містах: в Саратові І. Ганявлевич та інші, в Усть-Сисловській Вологод. губ., в тюрмі Дм. Блавацький з товаришами; в Тюмені Тобольськ. губ. Д. Мельник і тов. Про Сямбірськ, Вологду, Орел, Ташкент і т. д. подробиць не маю, але з оповідавань знаю, що там не краща доля від згаданих. А більшість з них вже

третій рік в полоні і всі як один констатують, що їхня доля за старого режиму була краща, як тепер: тоді був один начальник і його треба було слухатись, а тепер кожний салдат по своїйму приказу й кожному примушені користись. Давніше платили салдатам тільки за те, що там куплять харчі, а тепер салдати самовільно длять ся грішми, які їм дають на те, щоб купити харчу, і полонені офіцери вдоволені, як що бодай щось із цього одержать, бо самих у місто не пускають. Є між ними спеціалісти: техніки, гімназійні учителі, банківські робітники, юристи, організатори-кооператори і т. п., які дуже потрібні тепер на Україні. Охота втікати у них тепер зовсім зникла й вони в кождому місті зазначають, що були, є і будуть тільки українськими патріотами. Старання У. Ц. Р. спровадити їх сюди хоч в табори, від чого не привели через перешкоди з боку воєнних начальників, які забувають, що міжнародне право дозволяє звільняти полоненого з тюремного режиму, як що він дасть слово честі, що не втече з полону до скінчення війни.

Багато гірше становище полонених салдатів. Зачну від тих, що

працюють при будові залізниць. Умовини життя в губ. Олонецькій і Архангельській, в околицях, куди висилають бранців на роботи при будові залізниць, навіть в нормальних часах дуже тяжкі. Щож тепер: комунікація майже не можлива, між непрохідними болотами доріг майже немає, а довіз живности такий, що залізничні робітники цілими тижнями окрім чаю та тухлої каші—не одержують нічого. До цього треба ще додати звичайну в нинішніх часах різноманітність військових і горожанських властей, котрі найчастіше не знають компетенції свого урядування і неначе наамисне постановлені на те, щоб кожного разу погіршити становище полонених, які тут з правила не є людьми. Звісна Мурманська залізниця, за яку міністр Трепов одержав хрест заслуги, пригадає будову Петрограду за Петра Великого; там погнули десятки тисяч галицьких Українців, не згадуючи вже полонених інших націй. Один Українець-галичанин, якого доля держала там два роки, змалював мені картини чистого пекла, у якому пробувають там ще й тепер полонені. Від Кандалача вивіз і гору, по уїї лїпї, розкине-

ні дерев'яні бараки для бранців. Це брудні, темні й тісні пивниці, повні паразитів, де замість ліжок голі, без дрібочки соломи, прічі. Зимою в них студень до 45°, а одинокі прикриття бранців—це подерті, ще з дому, плащі, часто-густо мокрі від снігу, в якому працюють цілий день. Багатьох зганяють у день хорих нагайкою до праці, а працюють там літом і зимою в літній одежі. Харчують ся переважно хлібом і водою, або тухлою кашею.

Через це всі бараки переповнені хорими на цингу, гангрену і сухоти. Лікарської допомоги майже немає, а як що знайдеть ся де фельдшер, то який лікар може допомогти хорому, коли він не одержує здорової поживи? Отже вигляд їх страшний: лежать чорні, худі, беззубі, тіло відпадає. Багато божжевльниць. Буває й таке, що полонені реагують проти насильств і не хочуть іти на роботу в болота. Але на це є стражники і славні російські підрядчики-підприємці. Перші на конях доганяють втікача, приводять в барак і в присутності других бють.

Підприємці мають для цієї цілі плачених спеціалістів: гайдуків-козаків або черкесів, які гонять бран-

добрим мечі і на майстерстві та геніальності нашої загальної військової управи. Коли до цього долучить ся так само випробований і досвідчений провід політичний, то ми позбудем ся малих і маловажних як і великих турбот.“

(Франкф. Цайт. з 1. листоп. веч.)

ШВАЙЦАРІЯ ВІДТХНУЛА.

Зі Швайцарії пишуть часописи: Те, що стало ся над Сочою, дозволяє цілій Швайцарії відтхнути. Від удачного переломання лінії з боку німецько-австрійських військ над Сочою, зникла врешті небезпека перелому, або перемаршу через Швайцарію з заходу і з півдня. Ця небезпека є тепер з одного боку, себто з заходу, та Швайцарія досить сяльна, щоби ставити цьому опір. З того погляду може Швайцарія німецьким і австрійським героям з над Сочі зложити бажання з цілого серця.

(Франкф. Нахріхт. з 2 лист. рано.)

БРАК ВІДОМОСТЕЙ З ІТАЛІЇ.

Від понеділка немає ніяких безпосередніх звідомлень з Цюриху. В понеділок о 12. годині вночі замкнено всі Італійські уряди поштою. Зі Швайцарії наспіли вісті, що в неділю з ранку проголошено став облоги в королівстві Італії. Оголошення військових властей прибито на всіх залізничних станціях в північній Італії.

[Генер. Анцайгер з 30. жов. веч.]

ПЕРШИЙ КАБІНЕТ ПОЛЬЩІ.

Рада регентів Польщі, аложена з трьох членів: князя Любомирського, гр. Островського та еп. Каковського, аложила присягу. Краківська „Нова Реформа“ подає вість, що рада регентів предложила правительству осередніх держав лісту кандидатів у кабінет, в котрому президентом міністрів має бути гр. Тарновський, бувший австрійський посол в Америці.

(Франк. Цайт. 1. листопаду рано.)

ТИМЧАСОВЕ МІНІСТЕРСТВО В ІТАЛІЇ

„Daily Telegraph“, і „Times“ сповіщають з Риму, що на місце міністерства Бозелі має утворити ся тимчасове міністерство під проводом Орлянда, аж до того часу, поки минеть ся тривога на фронті.

(Генер. Анцайгер з 30. жов. веч.)

ВІЙНА.

(Звідомлення осередніх держав.)

На західнім фронті був великий огонь у Фляндрії, передовсім в околиці Dixmuiden, аж до ліса Houplouster. Під Roelkarrelle відбито наступаючі компанії. Живий огонь тривав далі в Артоа, по обох боках Н. Quantin. На правім березі Маасу здобули Німці 1200 м. окопів і захопили 200 Французів у полон.

Головні події далі відбувають ся на Італійським фронті. Там віднесли Німці велику перемогу. 14 армія генерала Белова досягнула велику перемогу над річкою Таліаменто. Перший опір ставили Італійці під Сан Даніеле. Середина 14 армії вваля штурмом укріплений причілок Діа-но. Вже у вівторок у вечері дійшли до залізничної станції Кюдройно і зайняли її приступом. Тимчасом австрійські полки обсадили Пальменову і дійшли до Лягіаана. Тим робом відтітали Німці під Кюдройно, а Австрійці під Лягіаана переходили. Не лишило ся нічого Італійцям, як піддати ся. 60.000 Італійців аложи-

ло зброю. Кількасот гармат дістало ся в руки побідників. Число полонених в теперішній Італійській офензиві в 2 і 3 армії налічують поперх 180.000, а число гармат 1500. Італійці тікають на лінію Верноа-Падуа.

3 таборового життя.

— Генеральна Старшина. У вівторок, 31. жовтня, відбуло ся надзвичайне засідання Г. С., на якому обговорювала ся справа улаштування таборового свята з нагоди річниці таборової конституції 7. листопаду с. р. Програму такого свята доручено виробити Президиї Ген. С. в порозумінню з Т-вом ім. М. Лисенка, а для виголошення реферату ухвалено запросити проф. Лепкого.

Ф. П-ра.

— Т-во „Сільський Господар“. В четвер, 1. листопаду, відбуло ся засідання заряду т-ва „Сільський Господар“. Головною справою на цьому, як і на попередніх кількох засіданнях, було скликання загальних зборів т-ва. Збори ці протягом останніх 2-х чи 3-х тижнів скликались два рази, але ні одного разу не відбули ся через те, що не вийшли ся члени. Одначе, з огляду на те, що треба доповнити управу й намітити план дальшої роботи, се питання було підняте ще на цьому засіданні, й по довшій дискусії ухвалено скликати на понеділок 5. листопаду о 7. год вечера сходини т-ва, на яких і обговорюватиметь ся се питання, а також буде доповнена управа.

Крім сього, ухвалено купити буряків і дрогозяних кліток для криликів.

Під кінець засідання ухвалено продати всю капусту в клуб, лишивши собі для квашення на одну діжку.

Л. Ч-ж.

— Т-во старших бараків імені Ів. Мазени. В четвер 1. листопаду, відбуло ся засідання управи Т-ва в справі визначення дня місячних загальних зборів Т-ва.

Загальні збори Т-ва ухвалено скликати на 7. листопаду о 3. год. по обіді.

— Т-во „Просвітна Громада“. Вищі курси улаштувані т-вом „Просвітна Громада“ і перервані наслідком того, що наші люди були заняті роботою в полі, знов відкрито і вони відбувають ся відповідно до давніше оголошеного плану.

— Курси для неграмотних. Як зауважимо, заряд „Просвітної Громади“ має в пляні відкрити курси для неграмотних, які відбуватимуть ся кожного вечера. Оскільки ці курси увійшли би дійсно в життя, то їх належало би дуже радо повітати, бо між нашими Українцями є чимало людей неграмотних, які повинні би конче навчитися грамоти й приїхати до дому вже як люди грамотні. А наша українська держава потребує конечно грамотних людей і тільки такі можуть їй бути вправді корисні.

Т-кий.

ЖЕРТВИ.

На волинські школи.

Ком. Oppenheim. Ф. Ващенюк—50 ф., В. Тихор—50 ф., І. Фарафодов—3 м., Н. Годик—50 ф., Т. Годик—1 м., А. Микитюк—1 м., П. Кіріаченко—50 ф., Д. Яровий—50 ф., Г. Лисничий—50 ф., С. Рабокорова—50 ф., М. Клішук—50 ф., Ф.

Голик—5 м., Я. Харченко—50 ф., І. Синько—1 м., К. Жереб—1 м. Разом . . . 16 м. 50 ф. Ком. Hoffbeber M. Влизнюк—1 м. 10 ф.

На будову пам'ятника помер. тов.

Ком. Oppenheim. . . . 5 м. 20 ф. „Маленький Гурток“—4 м. 50 ф.

На пам'ятник пом. сїч. т. Вабкові О.

Ком. Asslag. . . . . 30 м.

На хорих в лазареті.

Ком. Oppenheim. . . . . 11 м.

На Т-во „Воля“.

Ком. Meudt. . . . . 3 м. 50 ф.

На т-во „Січ“.

Ком. Holzappeller Hütte. . . 2 м.

Повідомлення адміністрації „Громадської Думки“.

Одержані гроші на часопис „Громадська Думка“ від таких команд і т. т.: Prust 1 м. 20 ф., Neu Barkoschin 40 ф., Marbach 60 ф., Siebchorf 1 м., 20 ф., Wolka 1 м. 20 ф., Mainz 1 м. 20 ф., Ком. № 2455—40 ф., № 12341—2 м., GIsaerzele 10 ф., Biebrich 2 м., Rothenmoor 14 м. 70 ф., Gütersloh 40 ф., Miehlistetten b. Georgensmund 1 м. 15 ф., Zedlitz 4 м. 15 ф., Haiger (Naassau) 60 ф., Osberspai № 2560—30 ф., Breitscheid 30 ф., Gross Schlerstedt 1 м. 20 ф., Hembach 40 ф., Amalienruk b. Siebenmühle 1 м. 20 ф., Oberhof 40 ф., Dienaburg 2 м. 40 ф., Oppenheim a/Rh. 1 м. 60 ф., Hofgut Frauenheim Frankfurt a/M. 1 м. 40 ф.

Dalheim № 1066. Гроші повертаємо Вам через Командантуру. Alzey № 330. Такіх книжок поки що не маємо. Коли будемо мати, то оповістимо у часописі.

Іван Сливенко. Оповідка за Вашого брата була поміщена у часописі; треба краще слідити. Замовлення на часописі і книжки адміністрація виконує лише тоді, коли одержуєть ся гроші.

Bergerhachenburg, І. Проценко; Nutzdorf № 11988, Ф. Мамалюк; Obendorf. Ваші гроші одержали.

Товариші! Просимо уважніше слідити за часописами, у котрих Вас повідомляли за те все, про що завітуйте. Запам'ятайте, що все повідомлять ся через часопис, а не приватними листами.

ТАБОРОВЕ

СВЯТО

У середу, 7. листопаду 1917 р.,

ВІДБУДЕТЬ СЯ

в залі Народного Дому

ТАБОРОВЕ СВЯТО

з приводу роковин таборової конституції в такою

ПРОГРАМОЮ:

- 1) Промова Президента Української Громади.
- 2) Орх. | „Ще не вмерла Україна“ „Не пораб“.
- 3) Промова проф. Лепкого.
- 4) Спів. | „Молитва за Україну“—Лисенка. „Вже більше літ двісті“—Колески.
- 5) Промови.
- 6) Спів. | „В горах грім гуде“—Колески.
- 7) Орх. | Українське попури. Марш.

— Вступ вільний. —

Початок рівно о 8. год. вечера.

Генеральна Старшина.

ТЕАТР.

НАРОДНИЙ ДІМ у таборі ВЕЦЛЯР.

СЬОГОДНЯ, 4. ЛИСТОПАДУ 1917,

Музично-Драматичним Товариством ім. М. Лисенка

— буде виставлено: —

„НЕВОЛЬНИК“

Драматичні малюнки у 5 одинах в поєми Т. Шевченка, перероб. М. Кропивницьким—зі співами й танцями.

Початок рівно о 7. год. вечера.

АНОНС! Готуйте ся до вистави:

„НАТАЛКА-ПОЛТАВКА“

Україн. оперета на 2 дп І. Котляревського.

Таборова книгарня

одержала і продає слїдуючі нові книжки:

	Мар.	Фен.
1) Ведмедівська попівна. Істор. оповід. 2) Про воздух. Попул.-наукове. В одній книжечці	—	20
Виріб вин овочевих. Як робити вина.	—	60
Войнаровський. Істор. поема. Перекл. з московськ.	—	75
Гетьман Мазепа. Історична розвідка.	—	30
Головні основи управи господарськ. ростян.	—	40
Для загального добра. Оповід. М. Коцюбинського	—	40
На розпутті. Повість Б. Грінченка	—	90
Про урядження шкільного городу	—	90
Козачка, Чумак, Свєкруха. Оповідання М. Вовчка.	—	40
Співомовки. С. Руданського	—	40
Як закладати і провадити бібліотеки по селах	—	10
Управа садовини	—	50

Приймаєть ся передплата

на часопис полонених Українців табору Зальцведель

„Вільне Слово“

Часопис виходить що середі й суботи.

Виписувати можна в усі табори й на всі робітничі команди Німеччини й Австро-Угорщини.

ПЕРЕДПЛАТА НА МІСЯЦЬ КОШТУЄ: поза табором 50 ф., окреме число 5 фен.

Пробне число висилаєть ся без плати.

Адреса Редакції: Lagerzeitung: „Freies Wort“. Salzwedel-Kriegsgefangenenlager.